

Lerums kommun
kommun@lerum.se

Rektor Joakim Ryttsén
joakim.ryttsen@lerum.se

Återkoppling

efter kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisning
på Lerums gymnasium i Lerums kommun

Inledning

I denna skriftliga återkoppling presenteras de enkätresultat och utvecklingsområden som Skolinspektionen bedömer är relevanta för Lerums gymnasieskola arbete med sex- och samlevnadsundervisningen. Denna återkoppling syftar till att vara ett stöd för hur skolan kan utveckla sitt arbete vad gäller rektorns styrning och undervisningens genomförande.

Ett flertal bestämmelser i skollagen relaterar till sex- och samlevnadsundervisningen, till exempel syftet med utbildningen (1 kap. 4 § och 5 §), ledningen av utbildning (2 kap. 9 §), reglerna om systematiskt kvalitetsarbete (4 kap.), kompetensutvecklingsbestämmelsen (2 kap. 34 §) och elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete (2 kap. 25 §). Dessutom har rektorn enligt läroplanerna ett särskilt ansvar för sex och samlevnad som ämnesövergripande kunskapsområde (gymnasiesärskola: SKOLFS 2013:148, avsnitt 2.6).

Återkopplingen grundar sig på en webbenkät till rektor och lärare samt ett verksamhetsbesök där Skolinspektionen genomförde dokumentstudier och intervjuer med rektor, lärare, elevhälsans personal och elever i årskurserna 2-4 på programmet för administration, handel och varuhantering samt programmet fastighet, anläggning och byggnation. Granskningen omfattar gymnasiesärskolan. Intervjuerna genomfördes den 24 och 25 oktober 2017 av utredarna Gerd Pålsson Berg och Matilda Yvede.

Fakta om Lerums gymnasium

Lerums gymnasium är både en gymnasieskola och en gymnasiesärskola som är belägen i Lerums kommun. Gymnasiesärskolan har två program; Administration, handel och varuhantering samt Fastighet, anläggning och byggnation. Inom gymnasiesärskolan finns också individuella programmen. Samtliga funktioner i elevhälsan finns på skolenheten, men har en annan chef än skolenhetens rektor. På skolenheten går 16 elever och 7 undervisande personal.

Enkätresultat

Nedan sammanfattas Lerums gymnasiesärskolas enkätresultat och jämförs med resultaten från den bredare kartläggningen av sex- och samlevnadsundervisningen på 450 slumpmässigt utvalda grundskolor, grundsärskolor, gymnasieskolor och gymnasiesärskolor.

På Lerums gymnasiesärskola	Kartläggningens resultat
dokumenterar skolan sitt arbete med sex- och samlevnadsundervisningen	42 % anger detta
har skolan inte kartlagt vem som gör vad i sex- och samlevnadsundervisningen	36 % kartlägger
har skolan inte satt upp mål för arbetet med sex- och samlevnadsundervisningen	25 % sätter upp mål
används elevhälsan i planering av sex- och samlevnadsundervisningen	59 % anger detta
används elevhälsan i genomförande av specifika sex- och samlevnadslektioner	45 % anger detta
används elevhälsan i lärarnas kompetensförsörjning kring sex och samlevnad	45 % anger detta
bedömer 8 % av lärarna att avsatt tid för samverkan räcker i hög utsträckning	24 % anger detta
samtalar 59 % av lärarna med andra lärare om erfarenheter av sex- och samlevnadsundervisningen	62 % anger detta
har lärarnas kompetens inom sex och samlevnad inte följts upp	22 % har följt upp
har lärarna erbjudits kompetensutveckling inom sex och samlevnad	39 % anger detta
anger rektorn att skolan har lärare som är utbildade i hbtq-frågor	58 % anger detta
arbetar 42 % av lärarna med hbtq-frågor i sitt/sina ämnen	36 % anger detta
låter 25 % av lärarna eleverna påverka sex och samlevnads innehåll i hög utsträckning	35 % anger detta
låter 25 % av lärarna eleverna påverka sex och samlevnads arbetsmetoder i hög utsträckning	27 % anger detta
låter 25 % av lärarna eleverna tycka till om sex- och samlevnadsundervisningen i hög utsträckning	45 % anger detta
bedömer rektorn att sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet på denna skola är hög	51 % anger detta
bedömer 42 % av lärarna att sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet är hög	52 % anger detta
Resultaten i tabellen baseras på svar från 300 skolor av 450 slumpmässigt utvalda skolor (67 %) när det gäller rektorsenkäten och svar från 3982 lärare av 8084 registrerade lärare (49 %). Resultaten för Lerums gymnasiesärskola baseras på svar från rektorn i rektorsenkäten och svar från 12 av 18 registrerade lärare (67 %) i lärarenkäten.	

Lerums gymnasiums arbete med sex- och samlevnadsundervisning

Rektorns ansvar för att skolans sex- och samlevnadsundervisning är av god kvalitet

Det framkommer av intervju med rektor och lärare att skolans arbete med sex- och samlevnadsfrågor främst sker på "Livskraft" där eleverna arbetar med frågor såsom allas lika värde, normer och värderingar och om att stå för sin åsikt. Lärare anger att "Livskraft" som äger rum varje vecka inte är kopplat till någon kurs utan är tid förlagd på mentorstid. En lärare planerar och genomför "Livskraft". Lärarna beskriver att flertalet av de delar som rör det centrala innehållet i sex- och samlevnadsundervisningen i läroplanen genomförs på "Livskraft". I intervju förklarar rektorn att "Livskraft" behöver organiseras på ett annat sätt än i dagsläget. Detta för att de lärare som ska bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kurserna behöver vara involverade. Rektor säger att de tydligare behöver planera i förväg vilka delar som ska genomföras kopplat till centralt innehåll och vad det är som ska bedömas. Rektor berättar att skolan inte har några egna uttalade mål för sitt arbete med sex- och samlevnadsundervisningen. Vidare berättar han att det är respektive lärares ansvar att undervisningen kopplad till det centrala innehållet ska komma eleverna till del och att den lärare som bedömer behöver ha underlag för den bedömningen.

Rektor berättar att arbetslaget träffas minst en gång per vecka och då har möjlighet att samverka kring undervisning generellt. Av intervjuer med lärare framkommer det att vissa lärare undervisar mer på gymnasiesärskolan än andra vilket bidrar till att alla inte med samma intervall deltar i arbetslagsträffar. Av intervjuer med rektor, lärare och elevhälsa framkommer det att den planering av sex- och samlevnadsundervisning som skett

strukturerat har varit kopplad till det projekt som genomfördes under vårterminen 2017. Det planerades och genomfördes av några lärare och representanter från elevhälsan. Projektet som hade inslag av sex- och samlevnadsfrågor omfattade ämnena hem- och konsumentkunskap, handel, service och bemötande, samhällskunskap, religionskunskap och historia. Eleverna berättar att projektet handlade om sex och samlevnad och berörde bland annat normer, sexualitet och relationer. Projektet har utvärderats av medverkande personal och personalen är enig om att det bör genomföras igen.

Lärarna berättar att de upplever att de har tillräcklig och aktuell kompetens för att undervisa i sex och samlevnad. Exempelvis har de haft kompetensutveckling av RFSL en halv dag som bland annat handlade om livsvillkor för HBTQI-personer¹ och hur personal kan prata med elever om sexualitet utifrån ett normkritiskt perspektiv. Rektorn säger att han inte vet vilken specifik kunskap var och en av lärarna har inom sex och samlevnad. Rektorn fortsätter förklara att lärarna är bra på att vara uppdaterade på aktuella frågor som exempelvis könsneutrala pronomen, men att det finns en risk att fokus blir på det läraren har intresse för och inte lika mycket på grundläggande kunskaper. Representanter från elevhälsan upplever att de har aktuell kompetens, bland annat genom att de får återkommande kompetensutveckling inom sex och samlevnad. Rektorn bekräftar att elevhälsan har kompetens på området men att de hittills inte har hållit i någon regelrätt kompetensutveckling för lärarna avseende sex och samlevnad.

Representanter från elevhälsan säger att de ser att de kan vara ett stöd för lärare avseende planering av undervisning men också avseende att kompetensutveckla lärarna inom sex och samlevnad. Exempelvis har kuratorn bistått i att sprida arbetsmaterial till lärarna avseende sex och samlevnad. Under ett projekt som berörde sex och samlevnad under våren 2017 var representanter från elevhälsan delaktiga i dess planering och genomförande. Representanter från elevhälsan säger att "Livskraft" är en form av livskunskap, kuratorn är med där som en extra vuxen för att skapa en relation till eleverna.

Elevernas möjligheter att utveckla kunskaper inom hela det område som ryms inom begreppet sex och samlevnad

Av intervjuer med lärare som undervisar i ämnen som har sex och samlevnad i det centrala innehållet framgår att de i varierande omfattning undervisar i sex och samlevnad inom dessa ämnen. Det framgår dock inte av intervjuerna vad undervisningen innefattar, det är även ottydligt vad som är faktisk undervisning om sex och samlevnad inom ämnet och vad som behandlas på mentorstiden under "Livskraft". Av intervjuer med lärare och elever framkommer det att den lärare som undervisar i sex och samlevnad inom ett ämne har berört exempelvis hur kroppen fungerar, pubertet, sex, mens, vad som är acceptabelt och inte i relation till varandra samt om preventivmedel. Detta ämne har eleverna under ett av de fyra år de studerar på gymnasiesärskolan.

¹ Ett paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner, personer med queera uttryck/identiteter samt intersex.

Lärarna och representanter från elevhälsan säger att det är viktigt att sex och samlevnad fokuserar på att bygga elevens identitet men också att ge specifika kunskaper. En lärare säger att det lätt blir lite mer fokus på vad som är risker för eleverna, även om det är viktigt att fokusera på friskperspektivet. De andra lärarna säger att det är mest fokus på vad som är roligt och härligt. Elevernas beskrivningar bekräftar att sex- och samlevnadsundervisningen är primärt fokuserad vid friskperspektivet. Eleverna berättar dock att när de pratar om att chatta på nätet är lärarna tydliga med att det är svårt att vara säker på vem man chattar med och att den man chattar med kan luras. Eleverna säger att då kan lärarna ibland vara stränga. Eleverna berättar vidare att ibland verkar lärarna tycka att det är pinsamt att prata om sex och samlevnad, exempelvis att säga vissa ord som har med sex att göra.

Läraren som undervisar i sex och samlevnad förklarar att planering av sex- och samlevnadsundervisningen sker så att arbetsmetoder och övningar i sig är utformade på ett sätt att de kan användas för både den elev som behöver repetition och den elev som behöver fördjupning. Representanter från elevhälsan berättar att under vårterminens projekt kunde de se en tydlig progression i elevernas lärande om sex och samlevnad, bland annat utifrån hur de samtalade om olika frågor. Några elever berättar att det finns innehåll de inte har fått undervisning i, exempelvis avseende jämställdhet i hemmet och arbetslivet. De berättar även att de skulle vilja lära sig mer om kroppen, sex, hjärnan och vänskap.

Av intervjuer med elever, representanter från elevhälsa och lärare framkommer det att arbetet med sex och samlevnad genomförs på olika sätt. Det är exempelvis filmer, diskussioner och värderingsövningar. Eleverna har också fått bygga modeller av könsorgan, skriva dikter, arbete med bilder och gjort studiebesök. Eleverna berättar att de under vårterminens projekt bland annat har tittat på olika filmer som de pratade om efteråt. Av intervjuerna framgår det att vissa arbetsmetoder har använts i ämnesundervisning och andra vid tillfälle för "Livskraft".

Både lärare och representanter från elevhälsan berättar att när de pratar med elever är det viktigt att ha ett inkluderande språk och att sträva efter att lyssna till varje elev. Det innebär bland annat att de eftersträvar att inte använda normativa begrepp kring exempelvis relationer och genus. Av intervjuer med lärare och elever framkommer det att eleverna återkommande ges möjligheter att diskutera normer, det kan röra exempelvis relationer och sexualitet.

Elever och lärare säger att eleverna ges möjlighet att påverka sex- och samlevnadsundervisningen på olika sätt. Lärarna berättar att eleverna får frågan om hur de vill lära sig och om vad samt att lärarna utgår från de frågor eleverna ställer. Eleverna beskriver att de får möjlighet att önska eller välja på arbetssätt ibland.

Utvecklingsområden

I syfte att höja skolans kvalitet i sex- och samlevnadsundervisningen behöver ett utvecklingsarbete genomföras inom följande prioriterade områden:

- Rektor och lärare behöver utveckla och systematisera sex- och samlevnadsundervisningen. Det innebär bland annat att alla ansvariga lärare behöver vara medvetna om sitt uppdrag gällande sex- och samlevnadsundervisning.

Vidare behöver mål i undervisningen formuleras och utgå från elevernas behov och förutsättningar.

- Rektorn behöver ge elevhälsan ett uttalat ansvar att medverka i skolans arbete med sex- och samlevnadsundervisningen och att stödja lärarna i sitt arbete med sex- och samlevnadsfrågor.
- Lärarna behöver säkerställa att eleverna får en allsidig sex- och samlevnadsundervisning. Det innebär klargörande av vad i ämnes- och ämnesområdesundervisningen som kan och ska relateras till kunskapsområdet sex och samlevnad.

Utifrån vad som har framkommit i granskningen av Lerums gymnasieskola arbete med sex- och samlevnadsundervisningen kommer Skolinspektionen att genomföra en uppföljning av hur skolan utvecklar sitt arbete med sex- och samlevnadsundervisningen.

Huvudmannen ska senast **11 juli 2018** skriftligt redovisa till Skolinspektionen såväl planerade som faktiskt vidtagna åtgärder för att förbättra de områden som Skolinspektionen identifierat som utvecklingsområden.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.goteborg@skolinspektionen.se. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (Dnr 400-2016:11445) i de handlingar som sänds in.

Information om granskningen

Skolinspektionen genomför under hösten 2017 en kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisningen i grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Syftet med granskningen är att undersöka om elever får en undervisning i sex och samlevnad av god kvalitet. För att ta ställning till det undersöker granskningen dels hur rektor genom sin styrning skapar förutsättningar för en god undervisning i sex och samlevnad, dels sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och genomförande.

Kvalitetsgranskningen kombinerar en bredare kartläggning i form av en enkätstudie av 450 skolor med en närmare granskning av 28 skolor inom aktuella skolformer. Granskningens slutrapport kommer att publiceras våren 2018.

I bedömningen har även Stefanie Luthman deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

X

Gabriel Brandström

Enhetschef

Signerat av: Gabriel Brandström

X

Matilda Yvede

Utreddare

Signerat av: Matilda Yvede